

Fondateur :
Avedis Alexanian
Հիմնադիր՝
Ավետիս Ալիքսանյան

ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ ԵՐԿԵՋՈՒ ԵՐԿԵԱՐԱՐԱԲԵՐՔ • 18 ԻՅՏԱԿԻ • ՆՈՐ ԵԱՐՔ ԲՆԻ 464 – ԵԱԲԸ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2009

L'Arménie à la croisée des chemins ?

Chacun peut le constater au travers des informations disponibles sur le Net, dans la presse, par ses contacts personnels : l'Arménie se trouve dans une situation, pour le moins, difficile tant sur le plan politique que sur le plan économique. Des critiques concernant la démocratie, les droits de l'homme et le peu d'empressement à engager les réformes sont adressées par le Conseil de l'Europe qui menace de retirer à l'Arménie son droit de vote. De même, il y a peu, les Nations Unies ont voté une résolution contre l'Arménie pour sa présence militaire en Azerbaïdjan. On pourra toujours rétorquer que ce n'est pas grave, que d'autres, tels Israël ou la Turquie, vivent très bien dans des conditions comparables. Mais l'Arménie ne peut se permettre de se dispenser d'appuis solides, en particulier des grandes puissances, afin d'assurer son indépendance et permettre un équilibre de ses relations extérieures. La situation des Arméniens de Géorgie est préoccupante et les discussions avec l'Azerbaïdjan n'avancent pas de façon substantielle. En Arménie, le climat général, depuis l'élection très contestée du président de la République, s'est considérablement dégradé, une puissante opposition fragilise le pouvoir qui a placé les médias sous tutelle et seule la réaffirmation des principes démocratiques par des réformes institutionnelles permettra de sortir de cette crise politique. Sur le plan économique, la forte croissance à deux chiffres constatée depuis plusieurs années, due pour l'essentiel à l'immobilier, cause d'une hausse considérable des prix, cache des fragilités structurelles importantes et une forte dépendance aux flux financiers en provenance de la diaspora, aux liens avec la Russie et à la conjoncture internationale. Cette configuration nous rappelle, que c'est une bulle immobilière qui a provoqué la crise de l'Asie du Sud-Est des années 1990, et que l'Espagne se trouve aujourd'hui en grande difficulté par la brutale chute de ce secteur. On peut également noter que cette croissance, même si elle a contribué à améliorer le niveau de vie, n'a réellement profité qu'à une minorité, générant le mécontentement de la population. Les difficultés financières ont conduit l'Arménie à céder à la Russie ses infrastructures énergétiques en contrepartie de la dette. Après l'avoir longtemps nié, l'Arménie est contrainte, aujourd'hui de reconnaître qu'elle est touchée par la crise mondiale. Le Premier ministre a déclaré que son gouvernement ferait tout pour en limiter les effets et apporter des réponses aux inquiétudes légitimes de la population. Pour cela, il a annoncé un plan ambitieux visant à créer des emplois et à relancer l'économie. Ce plan serait financé par une enveloppe budgétaire de plus de 250 millions de dollars permettant de restaurer les infrastructures détruites lors du tremblement de terre, de construire des routes et des logements pouvant créer quelque 5 000 emplois. Un prêt de la Banque Mondiale injecterait des liquidités auprès des entreprises. Le financement estimé à 1 milliard de dollars de la centrale nucléaire en remplacement de celle de Medzamor, et du chemin de fer vers l'Iran reste à trouver dans une conjoncture peu favorable à la levée de fonds. Afin de résoudre ces multiples difficultés, le gouvernement arménien devrait pouvoir disposer de marges de manœuvre que sa situation géopolitique ne lui donne pas.

Alors comment l'Arménie pourrait desserrer l'étau ? Dans le domaine économique, il y a une nécessité à accélérer la création-rénovation des infrastructures telles les communications (centraux téléphoniques, extension des infrastructures, réseaux de mobiles, accès à Internet), les routes, les réseaux

de distribution de l'eau et de l'électricité. En second lieu, il faut relancer l'investissement productif créateur d'emplois et de richesses. L'Arménie doit mettre en place des leviers incitatifs (lobbying, représentations, fiscalité...) afin de permettre la croissance de ses échanges commerciaux. Sa capacité à emprunter étant réduite compte tenu de la conjoncture et de sa situation particulière jugée « à risque » par les organismes de notation, l'Arménie, pour réaliser ces investissements, devrait pouvoir compter sur sa diaspora. La création récente d'un véritable ministère de la diaspora doit être interprétée comme un message que nous transmet le gouvernement arménien.

La lutte contre la corruption doit être renforcée. Mais tout cela ne serait pas suffisant si le scandaleux blocus, mis en place par la Turquie qui pénalise la croissance, n'était levé. Les dépenses militaires qui grèvent gravement le budget, réduisent les possibilités d'investissements publics. En Turquie, on commence à voir apparaître les premiers signes d'un changement d'attitude. La rencontre, à Yerevan, des deux présidents lors du fameux match de football, le lancement annoncé de nouvelles lignes « charters » entre les deux pays, des discussions plus ou moins discrètes en témoignent. Le génocide des Arméniens ne semble plus être un sujet tabou comme le démontre le texte mis en ligne sur le Net par quelques intellectuels courageux (ils risquent une condamnation au titre de l'article 301 dont l'Union Européenne demande en vain l'abolition) qui sans utiliser le terme, demande « pardon aux frères et sœurs arméniens ». La stratégie d'appui aux forces progressistes de l'intérieur, préconisée par Hrant Dink, se confirme poiteuse d'espoir.

S'agissant du génocide sur lequel s'est fondé l'État turc, il faut malheureusement se rendre à l'évidence qu'il n'existe pas dans l'arsenal juridique de moyens pour contraindre la Turquie à le reconnaître (on peut lire sur ce point aux éditions Dalloz, *Le génocide des Arméniens, origine et permanence du crime contre l'humanité* par Jean-Batiste Racine, professeur de droit à l'université de Nice Sophia-Antipolis). L'élection de Barack Obama et la nomination d'Hillary Clinton aux affaires étrangères, tous deux favorables à la reconnaissance, les difficultés rencontrées dans les négociations pour son éventuelle entrée dans l'Union Européenne augmentent la pression sur la Turquie. C'est dans ce contexte qu'il faut placer la politique étrangère de l'Arménie qui se doit d'être irréprochable pour avoir l'appui des puissances occidentales. En se déclarant prête à engager des discussions sans condition préalable avec la Turquie, elle prend le risque de heurter une partie de sa diaspora, attachée à la reconnaissance préalable du génocide. Les déclarations ambiguës des dirigeants turcs et leurs traditionnelles habiletés sont un réel danger pour l'Arménie, mais dispose-t-on d'autres stratégies ? S'agissant du conflit avec l'Azerbaïdjan, faut-il retirer les forces armées pour engager les négociations en vue d'obtenir le référendum consacrant l'indépendance de l'Artsakh, et de quels atouts disposerait-on en cas d'échec, ou faut-il attendre des opportunités plus favorables ? Les choix sont difficiles et on peut regretter que dans ces circonstances les politiques ne parviennent pas à mettre en place un gouvernement d'union nationale.

Nous sommes sans doute à la croisée des chemins. Espérons que 2009 verra des avancées significatives dans le règlement de ces conflits.

Paul Haladjian ◀

4

Grandeur et décadence de la science arménienne

5

Բանաձեռի նոր արշավ

5

Ապահովության քաղաքականության միջազգային համաժողով

Տոգերանալան

7

Յիշողության մասին

Danse

9

Yeraz revient avec Parfums d'Arménie

Exposition

10

À chacun ses étrangers ?

France-Allemagne (1871-2008)

Musique

12

Anouchavan Der Ghevontian

La principale décharge municipale de Yerevan pollue toujours l'atmosphère

La plus grande partie des ordures ménagères de Yerevan est déposée à la décharge de Noubarachen. Quotidiennement 420 à 450 tonnes de débris, collectés dans les quartiers de Chenkavit, Yerebouni, Arapguir et Guentron, sont acheminés ici en bordure de la ville. Actuellement, la décharge contient plus de 7 millions de tonnes de déchets.

L'entassement des débris donne lieu à un processus naturel d'écoulement et d'infiltration au sol, pendant lequel les ordures organiques entrent en décomposition, accompagnée et suivie de réactions chimiques. Les gaz produits sont dispersés dans l'atmosphère. S'il est vrai que le contenu en gaz de l'air urbain est habituellement faible, il est possible qu'à forte concentration, ces gaz puissent s'auto-inflammer. Par ailleurs, les gaz toxiques sont dispersés par le vent et atteignent les habitations des quartiers riverains.

Afin de diminuer les émanations toxiques des 52 ha de la décharge de Noubarachen, et pour se conformer au protocole de Kyoto que l'Arménie avait signé en 2002, il est prévu de mettre en œuvre le projet arméno-japonais sur l'exploitation de la décharge de Noubarachen et la production d'énergie électrique à partir des gaz naturels. Les discussions concernant la réalisation de ce projet ont commencé depuis la signature du protocole. Les participants au projet sont la municipalité de Yerevan et la **Shimizu Corporation** du Japon. On prévoit l'installation d'un générateur d'électricité de 1,4 mégawatt qui fonctionnera grâce aux émanations de méthane de la décharge.

Au ministère de la Protection de la Nature, on estime que ce projet est idéal, vu qu'il donne la priorité à un environnement et une énergie propres. La décharge va être totalement isolée de son environnement. Aucun gaz toxique ne s'échappera plus comme maintenant par auto-inflammation. Au contraire, les gaz alimenteront le générateur qui produira de l'électricité. L'Arménie gagnera non seulement sur le plan écologique, mais pourra aussi subvenir à ses propres besoins en énergie. L'énergie produite sera vendue à un distributeur et les profits seront équitablement partagés entre l'Arménie et le Japon. Selon les estimations, le gain net annuel serait de 300 000 dollars pour l'Arménie.

Un million de dollars a déjà été investi pour le développement et la réalisation du projet. Les Japonais sont prêts à investir jusqu'à 8 millions de dollars pour obtenir un fonctionnement satisfaisant. On prévoit 7 à 8 mois pour construire le générateur. Néanmoins, le contrat entre les deux parties n'a pas encore été finalisé compte tenu du nombre de restrictions imposées par le ministère de l'Economie mettant en avant l'intérêt national du projet.

En effet, le texte stipule que c'est à l'Arménie qu'incombe la responsabilité de la collecte des matériaux organiques à Noubarachen, tandis que les Japonais devront gérer l'opération entière, donc assumer tout le risque de la réalisation. Le Ministère de l'Economie n'accepte pas cette formulation, car cela supprimerait la possibilité pour un autre collecteur de déchets d'entrer dans le projet Noubarachen ou interdirait de résoudre d'une autre façon le problème de la collecte des ordures pour la totalité de la ville.

À la demande du ministère de l'Economie un nouveau projet devrait donc être mis en chantier sous les auspices de la Banque mondiale et avec le partenariat de la firme allemande **Fichtner** (fabrication de containers, gestion des déchets et lutte antipollution) pour

garantir à la ville de Yerevan des conditions sanitaires correctes.

Le ministère propose que le Japon et la Banque mondiale coopèrent dans ce projet afin que le problème des déchets et de leur utilisation soit résolu définitivement. Il souligne aussi que le projet ne sera pas viable si les profits réalisés couvrent tout juste les frais de l'opération.

La municipalité de Yerevan attend les conclusions de la Banque mondiale. « *Il s'agit ici d'un contrat international. Nous avons donc besoin d'experts internationaux. Et c'est pour cette raison que nous avons sollicité l'avis du ministère... Si la Banque mondiale estime que ce projet est viable, nous suivrons. À l'origine, notre problème était seulement la réduction des gaz à effet de serre dans la région de la capitale et non pas la collecte des déchets ou leur recyclage. Mais bien entendu nous accorderons toute notre attention à un projet susceptible de résoudre les deux problèmes simultanément* », dit-on.

Les responsables du plan annuel pour la Préservation de l'environnement ne pensent pas qu'il soit sage de repousser éventuellement la réalisation du projet Noubarachen et de perdre ainsi un temps précieux. Les résolutions du protocole de Kyoto portent sur les années 2008 à 2012. Après cette période, les nations signataires, dont l'Arménie, assumeront de nouvelles responsabilités.

Au nom de la municipalité, **Kakig Khatchadourian** ajoute : « *D'accord pour un nouvel opérateur qui ferait sa propre étude de la situation, fournirait les containers, s'occuperait du tri des déchets et construirait l'usine. Mais tout ce travail devra être réalisé très rapidement. Pourquoi cette partie du projet ne pourrait-elle pas être conduite avec les Japonais ? Nous avons déjà un contrat avec eux jusqu'en 2016 pour la fourniture de matières organiques à partir de la décharge, matières qui ne sont recyclées dans aucun autre pays... Nous pouvons toujours accorder à un autre opérateur l'exploitation du reste, comme le papier, le métal et le verre* ».

Selon le contrat d'origine et en cas de réussite du projet Noubarachen, la compagnie japonaise **Shimizu** serait tentée de réaliser des projets similaires sur les sites de Vanatsor et Gyumri.

L'association **Femmes Arméniennes pour la Santé et pour un Environnement Sain** soutient la réalisation du projet, mais ne considère pas qu'il constitue une solution définitive. Elle souligne la nécessité d'avoir aussi une usine de recyclage : « *Nos déchets comportent 20 à 30 % de matières organiques, le reste est composé d'autres matières et matériaux – papier, cartons, matières plastiques, verre, métaux – qui ne sont pas convertis en gaz et continuent à polluer notre environnement.* » **Lilig Simonian** spécialiste de l'association, attire l'attention sur le fait que de nombreuses associations ont déjà étudié cette question et proposé des solutions, mais sans résultat tangible jusqu'à maintenant. Elle conclut : « *Les études technologiques et de faisabilité sur ces projets engloutissent beaucoup de temps et d'argent, mais ne produisent pas toujours les résultats espérés* ».

Hetq Online

Texte d'Astghik Khachatryan

Traduction Nati

L'Arménie en chiffres...

● En 2008 l'Arménie a produit **8 238 500 litres de vin** dont 484 300 litres à l'exportation, 15 961 500 litres de cognac et 12 122 100 litres de vodka, et du coup la fabrication de cette dernière boisson n'est plus l'apanage des seuls Russes. Toujours en 2008 l'Arménie a produit 155 845 000 paquets de cigarettes dont 26 644 100 destinés à l'exportation, ce qui ne l'a pas empêché d'en importer presque autant que sa production en marques étrangères.

● En 2008 l'Agence des Migrations du ministère de l'Administration Territoriale a reçu **190 demandes d'asile provisoire en Arménie**, 122 en provenance de Géorgiens et 68 d'Irakiens. Si les demandes des citoyens géorgiens sont en cours d'instruction, l'asile provisoire a été accordé à tous les Irakiens. Toujours en 2008, 15 personnes originaires d'Iran, de Turquie et de Géorgie se sont adressées à l'agence pour obtenir le statut de réfugiés. Six d'entre elles ont trouvé satisfaction à leur demande.

● Le **volume commercial de l'Arménie** a atteint 1,4 trillion de drams (plus de 4,7 milliards de dollars) entre janvier et novembre 2008 en hausse de 8,7 % comparé à 2007.

● L'UNICEF appelle à améliorer les services pour empêcher les décès des bébés et des mamans. Entre autres pays visés, l'Arménie, où près de **22 bébés pour 1000 naissances meurent avant leur premier anniversaire**. Les ménages les plus pauvres sont les premiers touchés.

Promo Hiver

WEEK END À EREVAN

Vol Direct + 3 Nuits Hôtel 4 Etoiles

à partir de 480 € TTC

valable du 5 octobre 2008
au 5 mars 2009

SABERATOIRS & SEVAN VOYAGES

11, rue des Pyramides 75001 Paris
Tél : 01 42 61 51 13 - Fax : 01 42 61 94 53

48, cours de la Liberté 69003 Lyon
Tél : 04 78 60 13 66 - Fax : 04 78 60 92 26

67, La Canebière 13001 Marseille
Tél : 04 95 09 30 60 - Fax : 04 95 09 30 61

armenie@saberatours.fr
www.voyageenarmenie.com

Choix stratégique

Le plan de développement de la petite aviation civile présenté par le chef du Département de l'aviation civile arménienne **Ardem Movsessian** a été adopté par le gouvernement. On ne soulignera jamais assez son importance stratégique pour le pays, car son application permettra d'effectuer des transports aériens dans le domaine de l'agriculture, amener des secours, réaliser des enquêtes de cartographie, assurer des liens autrement plus rapides et efficaces entre les douze régions de l'Arménie, mais aussi avec l'Artsakh et contribuera grandement à l'essor du tourisme. Cela suppose qu'outre les deux aéroports opérationnels civils existant aujourd'hui : Zvartnots à Yerevan et Chirag à Gyumri, le gouvernement devra s'atteler à la restauration des aéroports régionaux. Le 30 janvier dernier, le Premier ministre arménien avait, pour sa part, exprimé l'idée de la nécessité de construire un troisième aéroport civil répondant aux normes internationales, celui de Gyumri posant par mauvais temps des problèmes aux pilotes.

Suppression de la taxe d'aéroport

Déclaration d'**Armen Alaverdian**, co-responsable chargé des recettes de l'État : « À partir du 28 mars prochain, la taxe d'aéroport de 10 000 drams (environ 24 E) qui était directement perçue auprès des touristes au départ de

Le nouveau terminal de l'aéroport Zvartnots

Yerevan est supprimée... elle sera incluse dans le prix d'achat des billets de vol. » Cette taxe qui rapportait annuellement près de 7 milliards de drams incommo- dait les voyageurs contraints de se rendre dans les bureaux de change de l'aéroport et provoquait des perturbations lors des vols.

**ASSOCIATION ARMÉNIENNE
D'AIDE SOCIALE**

*Au service des Arméniens
depuis 1890*

Siège social 77 : rue La Fayette 75009 Paris
Tél. 01 48 78 02 99 – Fax 01 42 80 61 45
Mél. : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraites médicalisées :
Montmorency (Val-d'Oise) : 01 39 83 20 67
Gonesse (Val-d'Oise) : 01 39 85 24 24
Saint-Raphaël (Var) : 04 94 19 51 50

En Arménie
**FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT**
13/3 Khandjian, Yerevan
frenchfun@web.am

Yerevan : bras de fer municipalité/opposition

Les autorités municipales de Yerevan ont interdit un rassemblement que l'opposition – le Congrès National Arménien – prévoyait d'organiser dans le centre-ville de la capitale à l'occasion du premier anniversaire des affrontements meurtriers du 1er mars 2008 suscités par l'élection présidentielle et qui avaient fait dix morts et de nombreux bles-

sés. En vertu de la loi sur les rassemblements publics, la municipalité disposait de trois jours pour accepter ou rejeter la demande des organisateurs. Son incapacité à leur répondre par écrit dans les 72 heures équivalait à une autorisation officielle d'une manifestation.

Passant outre et s'exprimant sur son site, la municipalité a rejeté l'autorisation de rassemblement dans les lieux mentionnés et a proposé son déroulement hors du centre-ville.

S'en tenant au texte de loi, l'opposition a choisi de maintenir sa manifestation pour le lieu et le jour. Désormais le bras de fer est engagé avec les risques de débordement prévisibles.

Crimes économiques en hausse

Le Service national des Statistiques d'Arménie a enregistré 400 crimes économiques entre janvier et novembre 2008, apprend-on, soit une hausse annuelle de 63,3 %, parmi lesquels 75 affaires liées à la fabrication,

la possession ou la circulation de fausse monnaie. Le temps du vol à main armée est révolu. Les criminels du XXIe siècle travaillent à grande échelle, bien à l'abri dans leur bureau : vol d'identité, fraude en valeur mobilière, détournement de secrets commerciaux, on est loin du classique vol de banque. Les techniques se raffinent et les montants en cause sont colossaux. Les crimes et scandales économiques ont souvent défrayé les manchettes, ils sont tout aussi graves pour la société que d'autres types de crimes, et c'est avec le même niveau de sévérité qu'ils doivent être traités.

La provoc'

Les 14, 15 et 16 février, plusieurs villages frontaliers de l'Artsakh ont été la cible de tireurs azéris. On n'a pas eu à déplorer de victimes du côté arménien qui n'a pas tardé à riposter à ces agressions devenues quasi permanentes.

Alors que les négociations en cours sont en bonne voie de solution, selon d'optimistes observateurs, on peut s'interroger sur la volonté réelle d'Ilham Aliiev de vouloir régler pacifiquement le conflit qui l'oppose à l'Arménie.

Gommer Davos et repartir

Le ministère turc des Affaires étrangères a convoqué l'ambassadeur d'Israël, Gaby Lévy, pour demander des explications et protester contre le franc-parler du général israélien, Ari Mizrahi, qui avait déclaré dans le quotidien *Haaretz* que la Turquie était mal placée pour critiquer l'occupation par Israël des territoires palestiniens et la récente offensive dans le nord de Gaza, alors qu'elle-même a déployé des troupes dans le nord de Chypre, qu'elle réprime sa minorité kurde et a massacré des Arméniens pendant la Première Guerre mondiale. Grosse colère également de l'état-major turc qui a jugé les propos du général inacceptables. Mais on n'en est pas encore à la rupture des relations, l'essentiel étant de sauver les intérêts nationaux des deux pays. L'ambassadeur Gaby Lévy a appelé « la Turquie et Israël à se calmer » et ajouté que les deux pays « parviendront à surmonter la crise actuelle » tandis que l'état-major israélien a affirmé que les propos du général Mizrahi n'exprimaient pas la position officielle de l'armée.

France Télécom en Arménie

Lors de la rencontre à Davos du président de la République arménienne et du directeur de France Télécom **Didier Lombard**, ce dernier a exposé la stratégie que sa société entend déployer dans l'écono-

mie arménienne, promettant d'agir efficacement et d'être opérationnel dès l'automne 2009. Le troisième opérateur de téléphonie d'Arménie sera prêt à fournir des services à la population arménienne et a promis des nouveautés intéressantes et des solutions mutuellement avantageuses.

Inquiétude à Ankara

Inquiétude à Ankara à en juger par cette déclaration du ministre des Affaires étrangères turc, **Ali Babacan** : « Si les Etats-Unis reconnaissent le génocide des Arméniens, et si le président Barak Obama utilise le mot génocide, alors il sera mis fin au processus de normalisation en cours des relations Arménie-Turquie ».

Science

Le ministère de l'Éducation et des Sciences d'Arménie et le Centre National de la Recherche Scientifique de France (CNRS) ont signé mercredi 21 janvier à Paris un accord de coopération.

L'accord prévoit l'échange de scientifiques entre les deux pays, la mise en œuvre de programmes de recherche, l'organisation de conférences et de séminaires. Importance sera donnée aux secteurs de la physique moléculaire, la chimie, les mathématiques, les sciences humaines et sociales.

La partie arménienne était représentée par le président de la Commission d'État pour la science, Samuel Haroutiounian, la partie française par la présidente du CNRS, Catherine Bréchnignac et le directeur général du Centre, Arnold Migus.

Décourager l'économie parallèle

Afin de diminuer le poids de l'économie parallèle, l'Arménie a créé une loterie destinée à encourager ses ressortissants à demander des reçus lorsqu'ils font des achats. Le mécanisme a été inauguré le 1er janvier et les premiers prix seront distribués dans le courant du mois. Yerevan estime que les transactions non déclarées représentent 30 à 40 % de l'activité économique. La formule est originale, encore faudra-t-il que la population se prête au jeu.

Grandeur et décadence de la science arménienne

Un juste hommage vient d'être rendu à l'un des plus célèbres physiciens nucléaires arméniens, Ardem Alkhanian. La nouvelle statue, réalisée par Kévork Kévorkian, remplacera l'ancienne, jugée triste et anodine. La cérémonie traditionnelle du dévoilement s'est déroulée en présence de nombreuses personnalités et ce qui reste de chercheurs en Arménie, c'est-à-dire peu de monde. Invitation à faire un retour en arrière ?

Il fut un temps où la science arménienne se posait en fleuron de la recherche soviétique. Mais, dix-huit ans après la chute de l'URSS, c'est le système entier qui s'effondre. 30 000 scientifiques

arméniens sont démis de leurs fonctions en cinq ans. « Entre 1991 et 1993, le nombre de physiciens est passé de plus de 700 à moins de 300 », explique David Setrakian, un éminent physicien de l'Université de Yerevan, connu pour des travaux communs avec Victor Hampartsoumian. Les financements étaient gelés et, pour les scientifiques encore en poste, le salaire moyen n'était plus que de 8 dollars par mois. « C'était une période très difficile, se souvient le physicien. La première année, il n'y avait même plus d'électricité, plus de chauffage. On a eu froid et faim. » Une situation dramatique, observée dans toute l'ex-URSS, mais aggravée en Arménie par le début du conflit avec l'Azerbaïdjan en 1992.

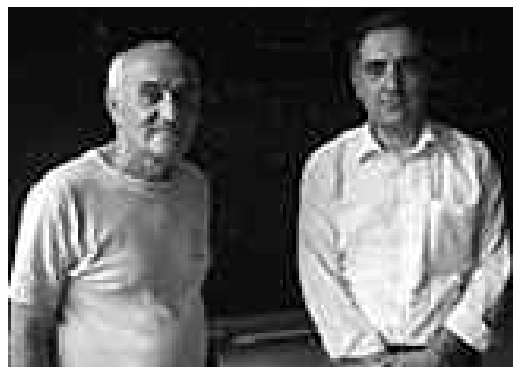
On ne le sait pas toujours mais au lendemain de la Seconde Guerre mondiale, Victor Hampartsoumian quitta la Russie pour s'installer en Arménie. Sous son impulsion, le petit État se métamorphosa en un pôle de recherche incontournable. Pour la physique et l'astronomie, il devint même le plus important de l'URSS, après la Russie et l'Ukraine. En 1946, on construisit l'Observatoire de Byuragan et en 1967, l'accélérateur de particules AROULS. Dans les dernières années de l'ère soviétique, la recherche arménienne était si cotée qu'elle joua un rôle prépondérant dans le développement des technologies militaires. C'est en

Arménie, par exemple, qu'étaient imaginés et fabriqués presque tous les instruments équipant les satellites et les stations spatiales soviétiques.

Le système de recherche arménien est amputé de sa partie médiane, autrement dit des chercheurs actifs âgés de 30-40 ans. « Ici, il ne reste plus que les étudiants et des chercheurs âgés, pas toujours au fait des dernières découvertes. Ceci empêche une bonne transmission des savoirs », déplore Armen Setrakian, le fils de David. Le niveau des enseignements et des recherches s'en ressent. »

Actuellement, l'âge moyen des chercheurs arméniens avoisine les 60-70 ans et rien n'est fait pour faciliter le retour des très nombreux chercheurs expatriés.

Les salaires sont peu attractifs, entre 120 à 300 euros par mois, ce qui est ridiculement bas en Arménie. Les financements des travaux de recherche sont donnés au compte-gouttes par le gouvernement. Même les thématiques affichées comme prioritaires, les nanotechnologies par exemple, n'ont pas les moyens de s'imposer sur le plan international. Pire, les aides internationales ont échoué à maintenir le niveau d'une recherche qui espère encore des jours meilleurs.

David et Armen Setrakian, une génération de chercheurs. L'un en Arménie, l'autre à l'étranger.

Une situation de disette humiliante, déshonorante pour ces hommes de science, qui tranche avec le déballeage de festivités dont les gouvernants arméniens, quels qu'ils soient, sont friands : banquet, discours, toasts, invitations, beaucoup d'argent dépensé alors que les scientifiques d'Arménie préféreraient, sans nul doute, moins de tapage mais des moyens importants afin de poursuivre le rêve de l'astrophysicien Victor Hampartsoumian, celui d'une Arménie transformée en terre de sciences. Encore faudrait-il qu'on les entende. Mais il n'est pire sourd...

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

Lâche agression contre un ecclésiastique

Dans la nuit du 17 au 18 février, Monseigneur Nerses Bozabalian a été victime d'une agression dans son appartement du catholicossat d'Etchmiadzine. L'archevêque dont la santé est déjà fébrile aurait été effrayé par l'irruption de l'agresseur, un jeune homme de 17 ans qui l'aurait renversé en le bousculant.

Transporté d'urgence au centre médical Nairi de la ville d'Etchmiadzine, l'archevêque souffre d'un traumatisme crânien. Son état est jugé grave. Une tentative de vol semble être le mobile du délit. L'agresseur aurait été arrêté.

Auteur de recueils de poèmes et homme de culture, Monseigneur N. Bozabalian est apprécié pour ses qualités. Son agression a provoqué l'indignation des habitants d'Etchmiadzine, comme d'ailleurs de l'ensemble du monde arménien.

Et malgré cela, la migration continue

L'écrasante majorité – 94 % des 230 000 – des personnes ayant quitté l'Arménie entre 2002-2007, étaient des migrants à la recherche d'un emploi plus rémunérateur dans le but d'améliorer les conditions de vie de leurs familles restées en Arménie. Durant cette période, 90 % d'entre eux ont été en mesure d'en trouver un. Ces migrants se situent dans la tranche d'âge

En Russie, 5 % à 12 % de la population active est étrangère.

des 25-44 ans dont environ 10 % de travailleurs qualifiés. Etablis dans la Fédération de Russie pour la plupart, beaucoup y ont acquis la citoyenneté, certains ont pu s'acheter un appartement, une voiture. Cependant, l'aggravation de la crise économique en Russie où le marché de l'emploi a baissé de 30 % comme d'ailleurs dans d'autres pays risque de conduire au retour massif de ces travailleurs, ce qui ne va pas aller sans problème pour l'Arménie qui n'est pas en mesure de leur assurer du travail (à peine 25 000 par an selon une estimation).

Bien avant même la crise financière mondiale qui frappe le monde aujourd'hui, 55 000 personnes, sont retournées en Arménie au cours des six dernières années, sans avoir l'intention de repartir à nouveau. Sociologues et psychologues se sont penchés sur les raisons du retour des Arméniens dans leur pays. Le constat est amer : « Ceux qui reviennent de pays européens sont en piteux état » déclare tel sociologue. « Ce sont des gens qui n'ont pas réussi à s'installer en Europe ou ont été expulsés. » Quand ils ont quitté l'Arménie, ils avaient vendu tous leurs biens meubles et immeubles, pensant qu'ils quittaient leur patrie pour de bon, riches d'espérances. Déçus, contraints au retour, ils se trouvent actuellement dans une situation sociale de réinsertion très difficile. Maigre consolation, à peine 5 % de ceux revenus d'Europe parviennent à créer leur propre entreprise. Et malgré cela, la migration continue.

GVD ◀

**Le Comité de Secours
aux Orphelins et Etudiants
(CSOE)**

tiendra sa prochaine
Assemblée Générale

le samedi 28 mars 2009 à 14 h30

au siège de l'association
**15 rue Jean Goujon
75008 Paris**

ԲԱՆԱԶԵԻԻ ՆՈՐ ԱՐՇԱԻ

ԱՄՆ-ի խորհրդարանին կողմը Հայոց Յեղասպանության թեման ճանաչման նոր բանաձևի մեր հավանադրությունը ապահովելու նպատակով խմբագրության նամակ մեր դրվագում է խորհրդարանին անդամներուն:

Նոր բանաձևի գլխավոր մտահարկողներն են՝ խորհրդարանի հայկական հարցերու համախմբումին նախագահներ Ֆրեդեր Փուրյան եւ Մարչ Քրյեք, նաեւ խորհրդարանի անդամներ էստրիմ Շիֆ ու Քորն Բաստանովիչ: Անոնք դարձնաւ կր շեշտեն, թէ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումը ԱՄՆ-ի իշխանութիւններուն, ցնդասպանութիւնները կասեցնելու ուղղութեամբ աւելի սոցոս պաշտպանութիւն կարգաւորելու կարողութիւնը պիտի տայ: Ընդհանուր կարծիքը այն է, որ ժամանակն է աշխարհային տանջու, երբ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման ջատագովները Ապրիլի 24-ը, արտաքին գործոց նախարարութեան, կառավարութեան ու խորհրդարանի ղեկավար դիրքերու վրայ կր դրուեալն եւ պիտի կարենան դէմ կենայ ճանաչման աղիւզը գրուած խոչընդոտներուն:

Միւս կողմէ, ԱՄՆ-ի իշխանութիւններուն հետ չփոսմաներ ու նենկաւ, նպատակով Աւստրիական Տեկնող Քուրք խորհրդարանական պատգամու սրներու գուցանում, Ամերիկայի Քրքական Համախմբումը, որ կր ներկայացնէ ԱՄՆ-էն ներս գործող Քրքական կազմակերպութիւններ, նախագահ Օպամայի յոռւած նամակի մը մէջ մտահարկութիւն կր յայտնէ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումը ազատելու նպատակով հայկական կազմէն սուրած աշխատանքի մատնել, եւ կոչ կ'ընէ անոր, որ միակողմանի որոշում մը տայ՝ սուղ ջնէ, այս հարցով պատճարաններու միջագային յանձնարարութիւն մը հրահանջու Քուրքիոյ ատարակը:

Պարոյ Պարպ Օպամայի, ան Փետրուարի 18-ին Հեռախոսազրոյց մը ունեցած է Քուրքիոյ նախագահին ու փարչապետին հետ: Ըստ ցատուամիջոցներու, անոնք ջննարկած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, Քուրքիոյ շրջանին մէջ ունեցած դերակատարութիւնը, Քուրքիա-Եւրոմիութիւն լուծակցութիւնները, նաեւ սուստանան յայտնի միջոցէ պիտ յարգող զարգացումներն ու հայ-թիւրքական յարաբերութիւնները: Ողջունելով Քուրքիոյ շրջանի մէջ ստանձնած գերակատարութիւնը, Պ. Օպամա յարարարած է, որ ԱՄՆ-ն կր գնահատէ յարգարարութեան եւ կարեւորութեան ի նպաստ Անգարայի քանքերը, աւելցնելով, թէ իրենց համար կարելոր է Քուրքիոյ հետ ստանալարական գործակցութիւնը եւ ամերիկեան փարչակազմը կր փոփոխի Քուրքիոյ հետ աշխատելու այնպիսի հարցերու շուրջ, ինչպէս՝ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները, Մերձուր Արեւելքի մէջ յարգարարութիւնը, Քիւրտիստանի Բանուարական կուսակցութեան (ՔԳԹ) ահարկչական գործունէութեան վերջ տրուելը:

Նար. Բ. Եսայան, 13 Ե.

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Փետրուար ամսուան սկիզբը Միւնիխի մէջ կայացաւ Ապահովութեան Քաղաքականութեան Ընդ միջագային համատեղողը եւսրեայ աշխատանքներուն Հայաստան Ժամանակցեցաւ նախագահ Մերձ Մարգուսեանի գլխավորած պատուիրակութեամբ: Համատեղողը, որ արտաքին ու պաշտպանութեան քարտեզականութեան հարցերուն նախարարական մարմն է, նպատակ ունէր օրակարգի ընդել շարժանքին ու միջոցառման ազատութեան գերարկելայ հարցեր: Աշխատանքներուն ներկայ եղան մտ ՏՈՒ քարտեզական պաշտպանարանը, որոնք կարցին նախագահներ, վարչապետներ, նախարարներ, միջոցառման կարգակարգակցութիւններու նախագահներ եւ դէտեր:

Համատեղողի ընթացքին նախագահ Մերձ Մարգուսեան երկկողմանի հանդիպումներ սլ ունեցաւ, որոնց մէջ կարելոր էր Ամերիկ Մէրքիի հետ տեսակցութիւնը: Այս առթիւ քրննարկուեցան երկկողմանի յարաբերութիւնները հետաքրքրող, նաեւ շրջանային ու միջոցային հարցեր: Մ. Մարգուսեան Ա. Մէրքիի ներկայացուց արցախանան հարցի քանակցութիւններու ներկայ վիճակը: Հրոզակիցները կ'ահարատենքով խոսեցան համագործակցութեան մակարդակի մասին: Գերմանիոյ աջակցութեամբ Հայաստանի մէջ զանազան ծրագրեր կ'իրականան եւ երկու երկիրները կր համապարօթակցին ՕԹԱՆ-ի եւ ՄԱԿ-ի շրջագրութով:

Միւնիխի համատեղողին տեղի ունեցաւ նաեւ Վճակաւորութեան կառավարում: Հարաւային կողմակախ յարաբերութեան եւ Արեւմտեան Պարսկաները ներթով ջննարկում մը, որ հանդէս եկաւ Մերձ Մարգուսեան նախ ելուցիւթով մը, ապա պատասխանելով յարցողներու ուղղած հարցումներուն, պարզելով իր տեսակէտները շրջանային կենտրոնական հարցերու, երկկողմանի յարաբերութիւններու եւ համաշխարհային կարեւորութիւն ունեցող հարցերու շուրջ:

Նախագահ Մերձ Մարգուսեան ելուցիւթ մէջ շեշտել, որ տարածաշրջանի սուսնորդները յամախ կր յայտարարեն յարգարարութեան, համագործակցութեան ու կայունութեան հպտե-

լու մասին: Այդ կրնայ իրականութիւն դառնայ, եթէ Հարաւային կողմակախ ներս ոչ թէ հակադրութիւն, այլ համապարօթ շահերը այն ընդել պետութիւններու ու կազմակերպութիւններու, որոնք յուսակ ու ուղեղ դերակատարութիւն ունին շրջանի մէջ: Ըստ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, ժամանակակից Հարաւային կողմակախ աշխարհի քաղաքանեւոսութեան մանրակրտն է, ուր կան անարդարացիութիւն ըստ ըստ ըստ քաղաքանեւոսութեան, ուր պետութիւններու միջագայինը ենտնչուած քաղաքական քարտեզը կր զանազանութիւն իրականութեան, ուր կարունութիւնը շարժակցութիւնը խոցելի է, իսկ յարգարարութեան միտահաստատումը կր պահանջէ համատեղ ու նպատակահարաց հակարակ ջանք: Մարտի 2008-ի օգոստոսեան իրադարձութիւններուն, անոնք շրջակային, որ շրջանի մէջ ամէն տեղը գոյ իտաք, ամէն ճհայտարարուած քայլ յղ է անկանխատեսելի հետեւանքով եւ սպառազինութեանց մրցակցութիւն, սուսնային ծախսերու շեշտակի քարտեզացումը, քաղաքանեւոսութիւնը ու սնտուսափնջութիւնը պատճառ կր դառնան սաղարանքներու, գործողութիւններու ու այնպիսի վիճակներու, որոնք, ինչպէս ստորարար կր պատահի, կրնան դուրս ելլել իրականակէն պատասխանատուներու հակադրութեան:

Ծեանախ խոսուած է ժամանակաւ գրծներ աւելցնելու անթոյրարելիութեան մասին: Պէտք է ինչեյ որ օգոստոս պատերազմը ուսարուած է ու պէտք չէ կենտրոնակ ըլլան այդ մեծ հակամարտութեան քաղաքական սլոմարանութիւնն ու կարեւորներ: Աշխարհ ականաեա զարժաւ, թէ ինչ վտանգներ կր պարունակէ իրականութեան ու հակապետութիւններու հիմով ժամնուած երկրագոյնը:

... Պէտք է ընդունել, որ կայ պարզ իրողութիւն մը կարելի չէ խախտ Հարաւային կողմակախ ներս կարունութեան մասին, եթէ շրջանի մէջ շարունակուի գրգռութեան կարեւոր եւ երկիր մը շրջանային գործընթացներէն դուրս եգրու քաղաքականութիւնը: Քատով սլետք է ուղանալով, որ Հայաստանի դէմ քաղաքակրքարական աղ անընդունելի մտտցումը միջագային հանրութեան համապատասխան արձագանգը չէ ստացած:

... Երբ ուսմերը կր պայթին Օսէթիոյ, Լիբանանի, Իրաքի, Իսրայելի կամ աշխարհի որեւէ անկիւնը, եւ սաւ կ'ուպրիւթ քանի մը պատճառներով նախ՝ որպէս մարդ որ պատերազմ սուրած է եւ գրտէ անոր իրական ալահալըրը, երկրորդ՝ որպէս Հայաստանի նախագահ հասկնալով որ ասիլալ իմ երկրի շահերէն չի ըխիր, ժայց եւ նաեւ յարգում ըղային օրեր կ'ապրիւթ՝ որպէս՝ հայ մարդ գիտակցելով որ ուրտեղ այ որ պայթին ուսմերը, կրակագծի երկու կողմերու վրայ հայելու կ'ապրիւթ: Նմանորիեակ պարագաներու իմ որոշումներու մէջ չի կրնար չգիրակալել մարդկային Նար. Բ. Եսայան, 13 Ե.

ԿԵԿՐՈՆԻ ՆՈՐ ՏՆՕՐԵՆ

Նախկին արտաքին գործոց նախարար Բաֆ-
ֆի Յուրհաննիսյանի կողմէ 1984-ին հիմնուած
Ինքնավարական ու Ազգային Հետազոտու-
թիւններու Հաշվական Կեդրոնի (ԻՆՀՀՀԿ) նոր
տնօրէն նշանակուած է Ռիդրա Կիրակոս-
եան, որ անդամ եղած է ԱՄՆ-ի խորհրդարանի
տնտեսական լատենաբանութիւն

ԻՆՀՀՀԿ-ն հետեւելով Համադարձային
գարգացումներուն, հանրութեան հետ երկխոս-
ութիւն ծաւայելով հանդէս կու գայ որդէս
որ, որ կը ձեւաւորէ երկրաբանական ըս-
տեղծակարծական մտածողութիւն ու կը նը-
պաստէ միջազգային համագործակցութեան
մասին Գերտոն երկրի համար կարեւոր նշանա-
կութիւն ու նեցող հանրային օրակարգի բազ-
մասնակ լազմաբանական հետազոտութիւն
ներ ու վերլուծութիւն կը կատարէ: Անոնք կը
ներառեն մասնաւորաբար հինգ ոլորտներ՝
հասարակութիւնը յարգող հարցեր, անտեսու-
թիւն, միջազգային ու տարածքային հարցեր
հետազոտութիւններ, պարզօրէն ապահովու-
թեան կապուած հարցերու ուսումնասիրու-
թիւն ու համադարձային ու ստրատեգիական
նախնային միտումներ:

Ըրագրողներու հետ իր աւելին հանկու-
ման ընթացքին Ռ. Կիրակոսեան ներկայացու-
ցած է Կեդրոնի քաղաքները շեշտելով, որ ան
Հայաստանի մէջ ու անկէ դուրս չէզոք ու
անկախ հետազոտական հաստատութեան հով-
քու ձեւը յիշած է եւ զի կարողութիւնը պիտի
լիանայ պահպանել ու յիշումը յիշողը:

ԵՒՐՈՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Ազգային ապահովութեան խորհուրդի
նախագահ, եւրոպական կուռուցներու հետ
Հայաստանի Համագործակցութիւնը համա-
կարգող միջդիտութեան լատենաբանութիւն
նախագահ Արթուր Պաղտատարեան, եւրո-
միութեան անդամ երկիրներու ղեկավարներ
ու ներկայացուց 2008-2011 թուականներուն
Հայաստան-ԵՒՐՈՄԻՈՒԹԵԱՆ միջեւ կատարուե-
լիք գործողութիւններու քաղաքներ:

Յատուկ ուշադրութեան առարկայ է Հայ-
աստան-Եւրոմիութիւն «Արեւելեան դորմի-
տիւններ» երկրորդ շրջանի բազմաբնակ
աշտարարած է, որ Եւրոմիութեան հետ հա-
մագործակցութեան համար նախաւոր ամէն
ինչ կ'ընէ՝ երկխոսութեան եւ բազմաբնակ ու
անտեսական յարաբերութիւններու ամբա-
պնդման նպատակով ըստ է Արթուր Պաղ-
տատարեան: «Արեւելեան գործընկերութիւնը

ՀԱՎԱՍԿԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Հայաստանի Ազատագրութեան Պայմանագրի
Կազմակերպութիւն (ՀԱՊԿ) ընդհանուր
բարեկարգութեամբ մասնաշառքի մը ընթացքին
աշտարարած է, թէ Ռուսիոյ եւ Հայաստան
հարաբերութեան պայտաստութեան միտումներուն
համակարգ պիտի ստեղծեն, Պելաքուսի հետ
գոյութեան ու նեցող համակարգին նուիրու-
թեամբ: Եւրոպիոյ մասին է Տեղեկատու
միջոցաւոր մը՝ Արեւելեան Եւրոպայի, Կով-
կասի եւ Կեդրոնական Ասիոյ շրջաններու: Հա-
կարգային Ազատագրութեան Պայտաստութեան
հարգակերպութեան միջոցաւ համակարգե-
րուն:

«Անոնք կը սկսինք համարել շրջանային
ընդհանուր համակարգերու գործունէութիւնը, մյ-
շակելով մարտական հիմնարկութեան կա-
նոններ եւ տեղեկատուութեան փոխանակման
համակարգը ըստ է յարաբերութեան:

Հակառակ է Ազատագրութեան Պայտաս-
տութեան Կազմակերպութեան մաս կը կազմեն
Ռուսիոյ, Հայաստան, Պերսիոյ, Հարաբեր-
տան, Ղրղզիստան, Տաճիկիստան եւ Ռուս-
պետութեան:

ԱՊՁԱՀՂՈՒԹԻՒՆԸ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ ԼԳ 5-ԼՈՒ

Գործեր: Բարձր որակի աշխարհասփիւռ Հա-
յաստանի ներկայացուցիչ, եւ յա. գիտել, թէ
ինչ կը նշանակէ բարձրակարգ գործունէ գոր-
ծարարութիւնը: Եւրոպայի նպատակներուն մէջ
գիտել ասոր ոչ ոք ոչ թէ վերլուծութիւններ
ընէ, այլ իմ սեփական փորձով յարաբեր-
ութեան, իմ ամէն շրջանը գործունէ ու ընդ-
նային:

.. Ըստ իս, տարածքային միջոց աշտար-
կան առաջնորդներ, որոնք պատրաստ են օգ-
տագործել յուսմաներ առաջնորդի եւ կարող-
արարներէն անդին որոշումներ կայացնել ու
յուսարար կողմը ցուցարարի գանձը իրական-
ացնելու համար: Այս բոլոր գարգացումները
թոյլ կու տան, որ եւ յաստատու ըլլաւ մեր տա-
րածքային արագացի հանդէպ լատենաբան-
ութեանը ըստ է Արթուր Պաղտատարեան:

ԱՍՆԱԶԵՐԻ ՆՈՐ ԱՐՇԱԻ

Նարոնակուած ԼԳ 5-ԼՈՒ

Արթուր Պաղտատարեան աշտարարած է
իւրեններուն ղեկավարական կողմէն աշտարար-
ական է երկու երկրներու լատենաբանական
համագործակցութիւնը եւ շեշտած, թէ երկ-
կողմանի աշտարարութիւններուն մաս յապա-
տարարութեան տեսանկիւնէն՝ կարեւոր է ԱՄՆ-ի
արդար եւ անկողմնակալ դիրքորոշումը: Եւր-
կողմէ թուրքի նախագահի փափակելի չէ
նկատուած Հայոց Յիշատակութեան րանածու-
լին ԱՄՆ-ի խորհրդարանին օրակարգին վրայ
ընդունելու է ՀԱՊԿ-ի Պ. Օպատարի ու դորմին
մէջ յիշատակութիւնը ըստ էն գործունէ:

Թուրք մամուլը ուշադրութեամբ կ'ընդ-
գծէ, թէ Պարագ Օպատարի նախաձեռնու-
թիւնը կը գուցայ իր թուրք-խորհրդային յար-
եան յարաբերութեան ներքին շրջանին եւ Ազ-
ատարարի Կիւրի Ռուսաստան աշտարարութեան վա-
ղարկային:

Այս բոլոր նկատի ունենալով:

Իրենք, թէ Պարագ Օպատար Եւրոպայի
գործունէ հետ իրենք Եւրոպայի պատասխանա-
տուութեան տակ մտած է՝ իտալացիներու
առումով, անոնք ընդունելով կամ արտաքին
հարցերու ոլորտին պատասխանող: Հայոց Յի-
շատակութեան վերաբերելի իր խոստումը
անոնք ընդունելով մաս կը կազմէ՝ նախորդե-
րու օրինակը ի մտի ունենալով տրամաբար
նախաձեռնել կրնանք հարց տուլ, թէ Պարագ
Օպատար պիտի ըլլայ այն լատենաբանը, որ
անտեսելով իր նախագահի երկրի եւ զինք
նախագահական պայտաստութեան ընդունելու
կենսական ըլլալով ընդունած շահերը, յարգել
տուած իրատուը:

ԱՄՆ-ն աշտարարի լորս Եւրոպային կը հետա-
պնդէ շահեր՝ արդարական կամ ոչ:

Եւ տանք քանի մը հարցում:

Ինչ կրնայ ըլլայ ԱՄՆ-ի նախագահին,
նաեւ վարչակարգին, եւ ուսումնասիրող
խորհրդարաններուն զիջող, երբ անոնք կը
տեսնեն, թէ թուրքի հետ հարաբերութեան
մահաճիւնական աշտարարի եւ վարկը գազաթ-
նակէտին հարաբերութեան ղեկավարու-
ման մաս:

Նախկին լատենաբան պիտի ընդունեն Հարկու-
րի վրայ ցցուող առաջնորդ միջոցաւ մը:

Նախկին իրենք նպատակին հասնելու հա-
մար պիտի շահարկեն Հայոց Յիշատակութեան
թիւնը ընդունելու թուրքի:

Հայաստանի եւ Արեւելի սղոցութեան
ոչ ոք թուրք-ամերիկեան յարաբերութիւնները
խախտելու շարժ ծանուցելու պիտի կրնայ
ըլլայ:

Արեւելի պիտի ըլլայ ոչ ոք ու ինչեցնել
ընդունելու համարներու միջոցով խորհրդային
խաղարկողները:

Ազատութեան եւ տեսնելու մարտնչով որ սխա-
լած ենք:

ՊԵՐՏ ԳՐԱԼԱՔ

ԿԱՐԳԱՅԵՐ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԵՐ
«ԱՐՈՒՄՆՈՒՄ»
Հայ ինքիք
Հայ տունին լատենաբան է:

«ԵՒՐՈՏԵՍԻԼ – 2009»

Ինչպե՞ս է Անուշ Արշակունիները ճշտի պարսերգով Հայաստանը պիտի ներկայացնեն ՎԵՐՈՒՄԻՆԻ – 2009-ի կրկն մրցույթի մրցակիցին: Անուշ աչք իրաւունքը շահած են 21 երգիչ-երգչուհիներու մասնակցութեամբ ունի ունեցած համերգի հանդիսատեսներու եւ դասակարգման քուէներով:

Վերադառնալիք – 2009-ի պիտի կազմակերպուի Մոսկուա՝ 12-18 Մայիս թուականներուն:

ՌՈՒՊԼԻԻ ԳՕՏԻՐ

Հայաստանի վարչապետի մամուլի բանօրէր Տեղեկատուական և Տեղեկատվական կոմիտէի նախագահ Կարեն Կարամանուկեան արտահայտեց իր կարծիքը Հայաստանի մասին: Բանօրէր ընդգծած է, որ այդ ներդրումները կը վերաբերին ԱՊՀ-ի երկիրներու հետ առաջնորդ արժեքները կատարելուն, եւ ոչ թէ ռուսացիի պատի ստեղծելու մասին: Կարգ մը գործակալութիւններ յորր հարգողովով, նշած էին ինչ Հայաստան կը պատրաստուի ռուսացիի գտնի անցնելու:

Ի դէպ, վարչապետը յայտարարութեանը մէջ թափ է նաեւ, որ Հայաստան այդ կուսակցութեամբ առաջնորդներու ամբողջական թղթածրար մը ունի եւ Հայաստանի կեդրոնական Դրամատուրք կրեք սարքի առաջ հանդէս եկած էր միասնական տարադրամի առաջարկով, աւելցնելով որ, եթէ ԱՊՀ-ի յորր երկիրներու կեդրոնական դրամատուրք սկսին ապաւինել այդ տարադրամին եւ առիթախոսն համար պահուստի տարադրամ նկատեն, այդ պարագային իրենց միջին հաշուարկները կը դործադրուին ռուսացիով: Այս կը նշանակէ, որ Հայաստանի կեդրոնական Դրամատուրք ռուսացին պահուստի տարադրամ պէտք է նկատէ:

Հարկ է ընդգծել, որ վարչապետին յայտարարութիւնները Հայաստանին վարկ տրամադրելու նպատակով հայրական ու ռուսական կառավարութիւններու միջին նախահամաձայնագրին ստորագրուելէն անմիջապէս վերջ եղած են: Թէ՛եւ, ըստ Հայաստանի նշանա-

ՔԱՆԻ ՄՐ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ-ի համարարաններուն մէջ հայադիտութիւն ունեցող իտալ մը մը ստիպելուց ուսանողներ, զժողովրդի հայոց պատմութեան ու հայագիտական առարկաներու վերաբերելու պատգիւրներէն, բողոքի համապատասխան ստորագրուած ժողովուրդի են: Անոնք կը բողոքեն, որովհետեւ ինչպէս դասագիրքերու մէջ հայ ժողովուրդը կը ներկայացուի իբրեւ հայկական բարձրագոյնակի եկուտը ազգ, իսկ Արցախը՝ հին աղու անկերու հարկներ:

Նոր Եւրոքի մէջ, միտադարձութիւնը աւելուցնելով պարզող շարժի հաստատութեան մը կազմակերպած անորդի ընթացքին, միջնադարեան եւ կրկնական Հայաստանի 27 հին ժողովուրդները յայտարար յորր գիտելով վանուուած են: Անպարզութիւն միջնադարեան մետաղադրամ մը ծախուած է 1000 տարի, իսկ կրկնական կատարողին Ա-ի արժարարամը՝ 5000 տարի: Առաջինէն մաս 10, երկրորդէն աչ 20-ի շափ նմոշներ գոյութիւն ունին՝ պահպանուած քանակական թանկարաններու մէջ:

Համաշխարհային անուստիան նշանակող պարզաններուն մէջ թուատուան Հայաստանի պիտի տրամադրէ 500 միլիոն տարադի կարուկանող վարկ: Ան մասնաորարար պիտի գործանորի Հայաստանի մէջ նոր հիւշական կայանի մը կատարման եւ հայաստանեան երկարութիւն արդիականացման արժանատիներուն իրականացման ի նպաստ:

Հայաստանի մշակութիւն նախարարութեան պատմութեան եւ մշակութիւն յուշարձաններու պահպանութեան գործակալութեան տուտայներով, յոր յորձանիւրու պահպանութեան պետական նորարդուն ցանկին մէջ առնուած է 24.200 յուշակոթող: Գիտական պահէն անոնց պահպանման համար յատկացուած է մտ 800 միլիոն դրամ (1 2 միլիոն եւրո):

Պործակալութեան պիտի անդրադարձուի մշակուածի եւ թուարդի մէջ ցանուող յուշարձաններու պահպանութեան հաստատեց, ինչպէս հարցին շուրջ համադրով ցանկութիւն յուշարդ վերանորոգման ծրարի իրական մէջ պէտք է ընդգրկուին նաեւ հայ մասնագէտներ:

Կարգ մը ընտանիքներու մտ հանդիպումներ ու հայաստանեան դրամատուրք կը հաստատեն, ինչ անտեսական ճգնաժամի պատճառով գգախորէն նուազած է ուստեսանման յրամական փոխանցումներու քանակը:

Հայաստանի հայաստանին փոխանցումներու վրայ ունեցած անդրադարձն, վերջերս ռուսական ռուսացիով փոխանցումներու ան կը նկատուի, որ կը վերադարձի տարադի տատանումներու ն:

կան նախարարութեան նախահամաձայնագրի Հայաստանի կողմէ որի է ոչ ոչ-նշանական պարտադրութեան կատարում ընթացքի, սակայն տեղեկութիւններ կը ընթին: Որ տրամադրուող վարկը ռուսացիի գտնի միասնա, հնթանող կրնայ պատրաստել:

ՏԱԹԵՒԻ ՎԱՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈՒՄԻ

Հստ վարչապետ Տեղեկատվական կոմիտէի նախագահ Կարեն Կարամանուկեան կը նախատեսուի ամբողջութեամբ վերանորոգել Տաթեւի վանքի համալիրը: Մշակուի իրականացման համար անհրաժեշտ մտ 20 միլիոն տարար պիտի ապահովել մասնաւոր ներդրողներու միջոցներով ու պետական օժանդակութեամբ:

Վանքի տարածքին պիտի կատարուի նաեւ կրթական համարի եւ հոպանուցի, որ պիտի ըլլայ Հայաստանի ամենաերկարը եւ ստեղծէ կարելու հնարաւորութիւններ գրուարթութեան ցարգացման համար:

ԱՎԱՆԱԶԵՐԾՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆԻ

Ականագործման ըրիտանական կազմակերպութեան արցունեան կատարող գործողութիւններու պետ հարգած է, թէ 2008-ին յուստիան արդիւնաւէտ աշխատանք տարած է հանրապետութեան հողերը ականագործելու, ուղղադարձները մաքրելու եւ ընկերութիւնը գտն գործնելու ուղղութեամբ: Հուտարական աշխատանք կատարուած է պեղորու ընկերութեան եւ դարձականներու համար: սկսանալով 500 ուրտուար, ռուսերը մաքրուած՝ 3524: Պատահած են զժողովուրդի պէտքեր, որոնց հիտանալով տուած է 14 անգ եւ գտնուած 2 հողի:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
 ՓԱՐՈՅ

ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ, ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՐ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐՈՒԹԻԱՆԹ

Այսու մեր բարեպաշտ հաստատեցալ ժողովուրդին կը ծանուցանենք, թէ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ԵՐ ԵՐ ժամերգութիւն կը կատարուի Մեծ Պահլի ընթացքին՝

ՈՒՐԵՒԱԿՈՒՆՆԵՐ՝ ԺԱՄԸ 10-ին, Հետեւալ թուականներուն՝ Փետրուար 27-ին, Մարտ 6-ին, 13-ին, 20-ին, 27-ին, Ապրիլ 3-ին:

ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՐ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ Ժամերգութիւն՝ Հսկում կը կատարուի Մեծ Պահլի ընթացքին՝

ՍՈՒՐԵՒԱԿՈՒՆՆԵՐ՝ ԺԱՄԸ 18.00-ին, Հետեւալ թուականներուն՝ Փետրուար 26-ին, Մարտ 4-ին, 11-ին, 18-ին, 25-ին, Ապրիլ 1-ին:

ԳԻՒԼԱՆ, ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ, ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ

DANSE

Yeraz revient avec Parfums d'Arménie

Les samedi 14 et dimanche 15 mars, la troupe de danse Yeraz dirigée par Christina Galstian, revient avec *Parfums d'Arménie* au Casino de Paris, après avoir ravi des milliers de spectateurs, tant en France qu'au Liban où elle a donné dix représentations au Casino de Beyrouth fin octobre 2008. Ce spectacle impressionnant dès sa création, a gardé sa fougue, sa beauté et son intelligence mais a aussi gagné en maturité ce qui le rend plus fort et plus dense.

La troupe avec 75 artistes sur scène de 3 à 75 ans, présente le même spectacle, avec ses intermèdes amusants ou émouvants, ses lumières travaillées, ses magnifiques costumes, sa dramaturgie saisissante et ses danses qui évoluent sans cesse. Bien qu'il s'agisse d'une troupe de danse et que la danse soit l'art essentiel du spectacle, la musique, le théâtre et les projections composent une unité qui émerveille.

© PAUL ATTALI/TONAGAN

Achkhar a eu le plaisir d'interviewer plusieurs fois Christina Galstian qui s'est donné pour but de « former des amateurs, amateur dans le sens amour et recherche, passion et curiosité » et « d'intéresser la nouvelle génération de France à la danse traditionnelle et y amener d'autres cultures. ». Les différents titres de nos articles : « Yeraz une création perpétuelle », « Entrée dans l'émotion » « Une beauté particulière » témoignent de notre admiration passée et présente.

À la fin de son spectacle *Parfums d'Arménie*, Yeraz montre que le pari est gagné avec ce kotchari symbolique qui réunit les jeunes de la diaspora et les relie à leurs racines.

Une surprise vous attend, mettez des vêtements et des chaussures où vous vous sentez à l'aise et passez une soirée enrichissante et... dansante !

A.T. Mavian ◀

AGENDA

PARIS – ILE-DE-FRANCE

► Expositions

• Du 28 février au 26 avril – Exposition Rouben Melik – Maison du Patrimoine de l'Hay les Roses Soirée poétique le 20 mars

► Expositions

• Vendredi 13 mars, 20h45- Chœur mixte Sipan-Komitas sous la direction de Garbis Aprikian – Eglise Saint Vincent de Paul – place Liszt, rue Lafayette 75010 Paris

• 20-21-22 mars – le trio Ochagan d'Arménie au Carrousel du Louvre dans le cadre de Musicora – horaires à préciser

• Vendredi 3 avril, 20 h – le violoniste Sergueï Khatchatryan et la pianiste Lusiné Khatchatryan – Bach, Brahms, Beethoven – Théâtre des champs-Elysées- 15 avenue Montaigne – Paris 8e – Places de 5 à 65 € tél. 01.49.52.50.50

► Conférence

• Mercredi 4 mars, 20 h précises – L'Arménie et les Croisades – par Claude Mutfian présenté par l'Association ANI des Lilas - Centre Culturel Jean Cocteau, 35 place Charles-de-Gaulle 93260 Les Lilas

• Jeudi 5 mars, 19h – Conférence-débat organisée par G2iA et COPEA : Emploi : les effets de la crise, solutions et opportunités. Mairie du 9e – Salle Rossini- 6 rue Drouot, 75009 Paris – entrée libre

• Jeudi 5 mars, 18h30 – Mémoires familiales, Exil et immigration, par Martine Hovanessian, anthropologue, chargée de recherche au CNRS, animée par Maryse Tripièr sociologue professeur à l'Université Paris VII- entrée libre.

Auditorium de la Cité nationale de l'Histoire de l'Immigration- 293 av. Daumesnil – 75012 Paris, métro Porte Dorée

• Samedi 21 mars, 16h – Le troisième alphabet de Mesrop Machtotz : L'écriture des Aghouank, par le Professeur JeanPierre Mahé, membre de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres – UCFAP 6, cité du Wauxhall 75010 Paris

► Théâtre

• À partir du 4 février – Rapport sur moi de Grégoire Bouillier avec Mikaël Chirinian Du Mardi au vendredi à 19 h et samedi à 16 h Théâtre Tristan Bernard – 64 rue du Rocher – 75009 Paris ; Réservations 01.45.22.08.40

• À partir du 6 février – *Tout le monde aime Juliette* de Josiane Balasko avec Marilou Berry, David Rousseau, Lannick Gautry et Jacky Nercessian. Théâtre Splendid-48 rue du Fg-St-Martin, Paris 10e, du mardi au samedi 21h, samedi à 17h, dimanche à 16h. Locations 01.42.08.21.93

• À partir du 12 février, *Sur un fil à retordre* de et par Françoise LORENTE Collaboration artistique Virginia Kerovpyan – La comédie Saint-Michel – 95 bd St Michel Paris 5ème – Métro Luxembourg – Jeudi Vendredi et Samedi – 20h- Réservations 01 55 42 92 97

► Spectacle

• Samedi 7 mars, 20h30 – Nuit d'Orient – UGAB PARIS- 118 rue de Courcelles 75017 Paris- réservations avant le 1er mars paris@agbueurope.org

CINE-CLUB ROUBEN MAMOULIAN

Jeudi 19 mars, 20 h – Soirée Artavazt Pelechian – Réalisateur et documentaliste – 3 films *Les habitants* – *Les saisons* – *Notre siècle*- UCFAP 6 Cité du wauxhall- PARIS 10^e

► Voyage

• Le comité de jumelage de Clamart – voyage du 17 au 27 avril en Arménie avec visite d'Artashat sa ville jumelle – 1 400 € demi-pension. infos Stépan Oelmezian 01 79 41 57 94.

VACANCES JEUNES organisées par l'UGAB voir <http://enfants.agbueurope.org>

► Danse

• Samedi 14 mars, 20h30 – Dimanche 15 mars, 16h – Compagnie Yeraz présente « Parfums d'Arménie » Deux heures de rêve, de grâce et d'émotion – infos et réservations 06 24 33 35 86 ou yeraz@hotmail.fr. Casino de Paris – 16 rue de Clichy – Paris 75009.

BOURGOGNE

• Samedi 7 mars, à partir de 20h30 – Concert-bal, Salle polyvalente de La Chapelle-St-André (58) Ensemble musical Erebouni de la JAF de Paris, le duo Belin Kaspryk et le Groupe nivernais Plot & Split, entrée 5 € organisé par l'UCFAF Nièvre Bourgogne en collaboration avec l'Association « Bien vivre à Menou » et l'Association de la jeunesse chapeilloise.

RÉGION LYONNAISE

► Expositions

• Du 27 février au 7 juin – Sarajevo dans le cœur – Photographies de Milomir Kovacevic – Centre du patrimoine arménien – 14 rue Louis Gallet 26000 Valence - ouvert du mardi au dimanche de 14h à 17h30 (jusqu'au 31 mars). De 14h30 à 18h30 à partir du 1er avril

MARSEILLE – PACA

• 8.9 et 10 mai – Journées arméniennes d'Althen des Paluds- Débats, concerts, théâtre, films – mairie d'Althen – place de la mairie- 84210 Althen des paluds 04.90.62.01.02 hébergement possible 60€/nuit : chambre 2 personnes avec petit déjeuner

► Conférence

• 24 avril Arménie d'hier et d'aujourd'hui, 3000 ans de civilisation par Véronique Bruna-Mardoyan organisée par Les sympathisants Arméniens d'Uzès et de l'Uzège en partenariat avec la Mairie d'Uzès, l'AVF (accueil des villes françaises) d'Uzès et la librairie « Le parefeuille ». pot à l'orientale offert à l'issue de la conférence. RV au Salon Racine de la Mairie d'Uzès à partir de 18 h – infos Jean Paratian 06.07.65.48.15 ou 04.66.37.10.34

L'ÉCOLE ARMÉNIENNE SIAMANTO DE BAGNEUX

propose
SON DINER ANNUEL
AU PROFIT DE SES ÉLÈVES

SAMEDI 14 MARS à 20 heures

Au YAN'S CLUB 5 avenue Reille 75014 Paris

RESERVATIONS

01 45 46 10 11 – 01 46 65 81 53
ou 06 10 15 13 72

Le G2IA cherche pour des stagiaires
de l'Université Française en Arménie
qui seront en France du 9 mars au 3 avril

12 hébergements proches de Paris, Levallois,
Bagneux et La Défense et 6 en Vendée.

Si vous pouvez accueillir prenez contact avec
contact@gila.org ou téléphoner au 06.06.96.52.48 .

EXPOSITION

À chacun ses étrangers ? France-Allemagne (1871-2008)

Que représente l'Étranger dans nos sociétés ? Comment perçoit-on l'Autre ?

L'exposition présentée à la Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration (CNHI) propose une intéressante réflexion sur la construction des représentations de l'Étranger en France et en

Allemagne de 1871 à nos jours. Suivant le contexte historique et économique, le discours politique, les médias contribuent à la fabrication et à la diffusion d'images de l'étranger souvent stéréotypées, parfois plus positives.

Avec un ensemble de 300 objets (photos, presse, discours publics, affiches, caricatures, chansons, cartes postales, cartes à jouer, films, figurines...) l'exposition décrypte de manière pédagogique les représentations des étrangers sur une période longue découpée en séquences chronologiques. Le parcours se fait dans l'alternance d'explications du contexte historique et de la présentation des objets comme sources documentaires. À la fin, une série de documents sonores témoigne des conditions de départ du pays d'origine et de vie dans le pays d'accueil. Elle montre l'évolution du regard porté sur ces immigrés de première génération ou sur ceux perçus comme « différents » quand il s'agissait de leurs enfants, de colonisés ou des juifs. L'exemple de la France et de l'Allemagne est parlant car ces deux pays en guerre trois fois entre 1871 et 1945, voisins-étrangers l'un à l'autre, revendiquent des

conceptions radicalement différentes de l'intégration dans la nation : la citoyenneté fondée sur les principes de la république pour la France et sur l'unité ethnique et culturelle pour l'Allemagne. Actuellement, ces deux nations, longtemps opposées sont confrontées aux mêmes enjeux : elles comptent l'une et l'autre la population immigrée la plus importante d'Europe et, malgré les résistances et les tensions, elles doivent s'entendre pour accepter la diversité et moduler leur politique. La scénographie conçue comme un échafaudage montre que l'histoire des représentations des autres se construit peu à peu et qu'elle se nourrit d'éléments multiples.

Les étapes historiques

1871-1914 : En France, sous la IIIe République, les étrangers, Belges, Italiens, Allemands, Espagnols, servent de main-d'œuvre industrielle et agricole. Mais ils sont perçus comme une menace dans un réflexe protectionniste en temps de crise et le discours nationaliste, antisémite et xénophobe s'accroît. En Allemagne, l'unité de la nation vient d'être réalisée, se reconnaissant dans le principe de l'origine ethnique, ce qui marginalise les minorités, favorise la répression à leur rencontre et la montée de l'antisémitisme.

1914-1918 : La figure dominante de l'étranger qui fait peur en France, est celle du « Boche » ; un certain nombre d'étrangers (Russes, Italiens, Arméniens aussi...) s'enga-

gent dans l'armée française et l'effort de guerre est imposé dans les colonies. Cependant, les sujets des puissances ennemies sont considérés comme suspects et enfermés dans des camps de concentration. Quant à l'Allemagne, tous ceux qui ne rejoignent pas l'« union sacrée » sont considérés comme ennemis ; ils sont déportés, internés en camps et contraints au travail forcé.

1919-1939 : Malgré la xénophobie et l'antisémitisme, les besoins de main-d'œuvre en France entraînent l'arrivée d'un grand nombre de travailleurs étrangers. Les préjugés à leur rencontre demeurent tenaces et réfugiés ou coloniaux sont stigmatisés.

1918-1933 : L'Allemagne subit la défaite et les humiliations du traité de Versailles ainsi que la révolution spartakiste : Le discours ultranationaliste se développe et donne lieu de 1933 à 1945 à la théorie de la supériorité de la race et l'idéal aryen, où les étrangers sont marginalisés, privés de leurs droits avant d'être déportés pour travailler à l'économie de guerre ou exterminés.

1940-1945 : Parallèlement en France, le régime de Vichy exacerbe la haine de l'autre ; Juifs, communistes, étrangers, francs-maçons sont considérés comme l'anti-France et à ce titre exclus ou déportés. Les rafles de 1942 créent un choc qui modifie quelque peu les mentalités.

1945-1970 : Une véritable politique de l'immigration est mise en œuvre en France pour la reconstruction du pays. La guerre d'Algérie et la fin des colonies déclenchent des perceptions contradictoires des étrangers, l'antisémitisme recule mais un racisme plus sourd se fait ressentir à l'égard des Arabes et des Africains. L'Allemagne vaincue est partagée en deux états, RFA et RDA mais l'idée d'une nation culturelle indivisible persiste. À partir du milieu des années 50, le démarrage économique de la RDA nécessite le recrutement de travailleurs immigrés mais de manière temporaire seulement.

1970-1983 : Deux mouvements contradictoires se font sentir dans l'opinion française : d'un côté, la sensibilisation aux conditions difficiles de vie et de travail des étrangers, la participation de ces derniers aux luttes pour plus de droits et de dignité, de l'autre le renforcement d'un racisme anti-arabe, la fermeture des frontières en 1977 et la progression de l'idée de « préférence nationale », en période de chômage, y compris dans les milieux de gauche.

1970-1990 marque l'arrêt de nouveaux arrivants en Allemagne mais l'immigration pensée comme temporaire à l'origine, devient définitive ; les immigrés sont rendus responsables de la hausse du chômage et des dépenses d'état, ce qui favorise à l'encore, la réapparition de mouvements d'extrême droite face à une montée d'actions en faveur des étrangers.

1983-2008 en France, et **1990-2008** en Allemagne, le débat sur l'immigration, devenu incontournable, oppose ceux qui voient en elle une richesse pour le pays à ceux qui la perçoivent comme une menace ; dans les deux cas, en France « terre d'accueil » et en Allemagne qui ne se reconnaît pas comme une terre d'immigration, les conditions d'obtention du statut de réfugié se durcissent. L'Allemagne et la France doivent à présent reconsidérer ensemble, au sein de l'Europe, leur politique d'immigration et d'intégration ; dans le contexte actuel, nous ne pouvons que nous inquiéter du regard porté sur les étrangers les plus fragilisés, de l'exclusion et des renvois hors des frontières qui leur sont imposés.

Au-delà de l'histoire, cette exposition pose la question morale et philosophique de l'Autre et celle de la différence ; elle nous amène à méditer sur nos propres comportements d'acceptation ou de rejet.

Anahid Samikyan ◀

Cité nationale de l'Histoire de l'Immigration, 293 avenue Daumesnil 75012 Paris, jusqu'au 19 avril 2009

COMMÉMORATION

Apposition d'une plaque en hommage à Missak et Mélinée Manouchian

Il était temps, il était grand temps... Soixante-cinq ans après, le 14e arrt a fort bien honoré Mélinée et Missak Manouchian en apposant une plaque sur l'une de leurs habitations au 11 de la petite rue de Plaisance.

Beaucoup de têtes chenues dans l'assistance peu de jeunes – dommage – des habitants du quartier, des personnes qui ont vécu cette période et leurs enfants qui en gardent le souvenir par les récits ou en conservent une vague image dans leur mémoire.

Une cérémonie sobre, émouvante, devant l'immeuble de briques de cinq étages à façade sans fioritures où la plaque a été dévoilée.

Prit la parole M. Hermano Sanches-Ruivo représentant M. Castagnou, maire du 14e arrt, qui salua les très nombreuses personnalités politiques, syndicales, associatives et les instigateurs de la cérémonie, MM. Michel Kachkachian et Serge Mouradian. L'orateur évoqua le couple mythique Mélinée et Missak Manouchian, les resitua dans la résistance du 14e arrt, insistant sur la diversité des origines des résistants, précisant qu'il faudrait aussi poser une plaque rue du Château où avait habité Olga Bancic, seule femme du groupe Manouchian, qui a été décapitée en Allemagne. Ils étaient doublement français ajouta-t-il « par le sol défendu et le sang versé ».

MM. Bagdiguian, Govcyan, Aznavour, Kasparian, Mme Vieu-Charrier.

© ROGER KASPARIAN

Madame Guiragossian, petite-nièce de Mélinée, évoqua la figure charismatique de sa grand-tante dont elle avait admiré et admire encore le courage, la fidélité et qui garde les valeurs transmises par le couple : le respect, l'amour de la vie, le goût d'apprendre.

Après le *Chant des partisans*, Mme Vieu-Charrier, adjointe au Maire de Paris, chargée de la mémoire et du monde combattant, fit revivre la situation de la France en 1939, le mouvement arménien HOG d'aide à l'Arménie des années 1930, dans lequel Missak et Mélinée militaient et s'étaient connus, les Francs-Tireurs Partisans, l'arrestation de Missak, l'exécution du groupe et l'affiche rouge placardée dès le lendemain. « *Même si le monde a changé depuis 1945* », dit-elle, « *les valeurs pour lesquelles ils ont combattu, sont toujours là et ils nous laissent une leçon : ne jamais courber la tête* ».

« *Je suis sûr que le peuple français saura honorer notre mémoire dignement* » avait écrit Manouchian. De nombreuses personnes en étaient l'émouvant témoignage le 21 février 2009 dans le 14e arrt, soixante-cinq ans après. Le temps historique est très lent... La plaque fut dévoilée

© ROGER KASPARIAN

La plaque si explicite ne précise cependant pas l'origine arménienne du couple.

A. T. Mavian ◀

CINÉ CLUB

Les Arméniens dans la Résistance

En cette période de commémoration et d'hommage à Missak Manouchian, un documentaire inédit d'Arto Pehlivanian a été présenté au ciné-club de l'UCFAF. Cette fois, le responsable de programmation, l'animateur et le réalisateur ne faisaient qu'un, en la personne d'Arto.

Le public était venu nombreux pour découvrir cette œuvre en avant-première ; plusieurs personnalités étaient présentes également : Mme C. Lévisse-Touzé, directrice du mémorial de la division Leclerc et du musée Jean Moulin à Paris, M. Bourderon, historien, M. C. Rioudet-Genevier, dessinateur du timbre à l'effigie de Manouchian et de celui du génocide, M. et Mme Topdjian, M. et Mme Bedanian, M. B. Dededjian, MM. A. Tchakarian et A. Bagdiguian, président de l'ANACRA, étaient invités à intervenir lors du débat.

MM. Chimavonian, Bagdiguian, Tchakarian.

Le départ du film a été d'utiliser le matériau de l'exposition du même nom qui a eu lieu au musée Jean Moulin durant l'Année de l'Arménie ; cependant cela ne suffisait pas et après une période de doutes et de questions, Arto Pehlivanian a décidé de créer un documentaire en insérant des extraits de films déjà tournés sur le sujet et des témoignages de personnes ayant participé à la Résistance en France. Le résultat est une reconstitution des mouvements de résistance qui ont commencé à s'organiser dès le début de la guerre.

Le film met bien sûr l'accent sur la vie et l'engagement de Mélinée et Missak Manouchian, et sur les autres résistants arméniens connus.

Il évoque aussi la participation de nombreux Arméniens, restés, eux, pour la plupart dans l'ombre, en leur donnant la parole : Mme B. Mavian et MM. P. Arabian, D. Voskeritchian, K. Pirlan, D. Lorenian, S. Agopoff, M. Basmadjian, racontent comment la résistance était intervenue dans leur vie, la mission qui leur avait été assignée, comment leur histoire individuelle s'était inscrite dans l'Histoire.

Le film a sans doute des défauts formels mais parmi ses qualités, on peut relever tout d'abord qu'il redonne vie à des souvenirs qui risquent de disparaître à jamais avec les derniers survivants de cette époque, d'autre part, il donne aussi envie de revoir les autres films existants.

Une réalisation passionnée, à diffuser largement. Un regret : le débat a dû être écourté en raison de l'heure tardive.

Anahid Samikyan ◀

LES RECETTES DE TANTE SUZANNE

Boulettes au bouillon

- 500 g entrecôte hâchée
- 4 échalotes
- 2 oignons pour le bouillon
- 100 g de riz rond
- 1 bouquet de persil plat
- ½ cuillerée à café de cumin, sel, poivre

- Couper les échalotes très finement ainsi que la botte de persil.
- Bien laver le riz.
- Incorporer les échalotes, le persil, le riz à la viande.
- Saler, poivrer, ajouter le cumin.
- Mélanger longuement avec des mains humides pour obtenir une farce lisse.
- Prendre une petite noix de farce et faire une boulette.
- S'humidifier plusieurs fois les mains pendant la confection des boulettes.
- Poser les boulettes sur un plat pour éviter qu'elles ne collent.

Bouillon

Dans un faitout, couper les 2 oignons très finement, les faire revenir dans 2 cuillerées d'huile, ajouter 2 tomates coupées en petits dés, laisser mijoter pendant 5 minutes, ajouter 2 litres d'eau, sel et poivre.

Lorsque le bouillon bout, y jeter délicatement les boulettes, faire cuire 20 minutes.

Autre version originale

On peut aussi pocher un œuf par personne dans le bouillon en fin de cuisson. Cette opération doit être faite rapidement pour que l'œuf reste mollet.

CINE-CLUB ROUBEN MAMOULIAN

Judi 19 mars, 20 h

Soirée Artavazt Pelechian
Réalisateur et documentariste
3 films

Les habitants – Les saisons – Notre siècle

UCFAF 6, cité du Wauxhall - Paris 10^e

DONS À ACHKHAR

Mlle Semerciyan (93 Epinay s/seine)	42 €
M. Cintiroglu (95 Taverny)	42 €
Mme Maugein (94 Le Kremlin-Bicêtre)	14 €
M. Kazandjian (75014 Paris)	42 €
M. Deirmendjian (33 St-Emilion).....	42 €
M. Mme Douriquian (92 Clamart)	42 €
Tissus des Ursules (42 Saint Chamond)	42 €

Merci de votre aimable soutien.

Mme Alexanian (92 Bagneux)	60 €
À la mémoire de Madame BAÏDZAR ZILBERFARB	

URGENT

Associazione Padus Araxes

c/o Università degli Studi di Venezia – S. Polo 2035
30125 Venezia

Université de Venise Cours intensif d'été de langue et culture arméniennes

août 2009

Le cours intensif d'été de Langue et Culture Arméniennes de l'Université de Venise en collaboration avec l'Association Padus-Araxes aura lieu du 3 au 19 août. Examens : le 20 août. Arrivées le 1er et le 2 août, départs le 21-22 août. Les demandes doivent être adressées personnellement et par écrit indiquant un numéro de tél., de fax et de poste électronique. Les candidats **doivent** avoir au moins 18 ans.

Les cours sont répartis sur 3-4 niveaux. L'assiduité aux cours est obligatoire, des initiatives culturelles variées accompagneront le cours.

Le prix d'inscription est de 690 € ou son équivalent en d'autres devises. 500 € doivent être versés à réception de la lettre d'acceptation, **limité 31 mars**. Paiement **uniquement** par chèque de banque émis sur une banque italienne associée émis au nom de Associazione Padus-Araxes et adressé à l'association c/o Dipt. studi Eurasiatici – S. Polo 2035 – 30125 Venezia Italia. Somme qui ne pourra être restituée.

Logement en cité universitaire, résidence Abbazia à Venise même. Le prix du séjour est de 820 € pour chambre individuelle et de 610 € pour une chambre à deux. Chaque repas coûte 8 € à payer sur place.

Pour toute information, tél./fax +39 041 2414448 ou mail daniela@padus-araxes.com. Adresser vos demandes personnellement et par écrit en indiquant votre numéro de téléphone, de fax et de mail

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkhar* chaque quinzaine

Nom ..... Prénom .....

Adresse .....

Code postal ..... Ville .....

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € – 1 an (22 n°) : 68 € – Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 – BIC PSSTFRPPPAR (*depuis l'étranger*)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhar) – 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Panorama de la littérature et de la musique arméniennes des XIXe et XXe siècles

Anouchavan Der-Ghevontian (1887-1945)

Deuxième partie

L'Arménie accueille des artistes et des intellectuels venus non seulement de Tiflis mais du monde entier : les écrivains A. Issahakian, A. Chirvanzadé, H. Hagopian, Y. Tcharentz, les peintres M. Sarian, P. Terlemezian, S. Khatchadourian, K. Gurdjian, E. Tatéossian, l'architecte A. Tamanian, les compositeurs A. Spendiarian, R. Mélikian, H. Tanielian, le chef d'orchestre A. Melik Pachaev, le chanteur C. Dalian, etc. Des foyers culturels se forment dans Yerevan qui n'est encore qu'une petite ville de province sans commune mesure avec la brillante Tiflis ! Pourtant, l'idéal et la foi des nouveaux immigrants vont transformer la ville. Quitter les grandes capitales pour Yerevan, souvent en famille, n'était pourtant pas chose facile, les conditions de vie étaient très difficiles. Tous étaient conscients qu'après le génocide, il fallait sauver la nation.

A. Der-Ghevontian, après un premier voyage en 1925, s'installe en Arménie et enseigne au Conservatoire de Musique. Avec A. Spendiarian, R. Mélikian, V. Khogonian, A. Atamian, S. Mélikian O. Der Krikorian, il veut donner au peuple une éducation musicale et une vie culturelle de qualité. Représentant de la République il voyage beaucoup et cherche à faire bénéficier le pays de ses amitiés avec les musiciens russes et géorgiens.

Il entre en relation avec Moscou, Léninegrad et les autres villes de l'URSS pour établir des liens culturels et promouvoir l'organisation de concerts pour les artistes arméniens.

L'organisation des études musicales du Conservatoire pose de sérieux problèmes : absence d'instruments de qualité, équilibre délicat entre les musiques classique, russe et arménienne. Il faut favoriser la création contemporaine en plein essor et créer une classe d'art lyrique en prévision de l'ouverture d'un opéra (1933). Les liens culturels entre les trois républiques du Caucase favorisent des échanges importants comme la création de l'opéra *Almast* d'A. Spendiarian à Tiflis ou le concert consacré au compositeur géorgien Baliachvili à Yerevan. A. Der-Ghevontian qui vient de fonder l'Association des compositeurs d'Arménie avait des liens étroits avec Bakou où il se rendait souvent pour donner des concerts, au point qu'en 1934 on lui propose de prendre la direction du Conservatoire de cette ville.

Comme en Arménie, à Bakou, il joue un rôle important dans le développement musical, compose et crée de nombreuses œuvres. Citons sa *Rhapsodie Rasd* où il utilise des *moughams* recueillis auprès du célèbre thârisme Sulémian. Cet intérêt pour les *moughams* n'est pas nouveau chez les musiciens arméniens, avant lui N. Digranian s'était déjà fait connaître dans le monde musical grâce à ses travaux sur cette forme musicale perse. La réussite de cette œuvre ouvrira une voie nouvelle pour les compositeurs azéris de Bakou.

A. Der-Ghevontian et A. Spendiarian

Opéras : *Seda* (Tiflis 1923), *Arevi tsolkéroum* (Yerevan 1949) *Esquisner Astghadzor* (Yerevan 1930-1931).

Ballets : *Hro Harsnatsoun* (Bakou 1936), *Anahid* (Yerevan 1939).

Pièces symphoniques : *Akhtamar* (Tiflis 1923), *Rhapsodie Rasd* (Bakou 1935), *Chiragui Etudner* deux séries (Tiflis 1916), *Deux suites* (Yerevan 1957), *Danse*, *Symphonie en si bémol* (Yerevan 1945).

Œuvres vocales : *La naissance de Vahagn* (Tiflis 1923), *Ballade pour les 26 commissaires* (Yerevan 1957), *Poème à Lénine* (paroles d'Y. Tcharentz Yerevan 1957), etc.

Musiques de films, musiques de chambre, pièces pour enfants, pièces pour chœur, écrits sur la musique.

Arrangement pour petit ensemble de *Gariné* (D. Tchoukhadjian).

Un artiste émérite

En 1938, A. Der-Ghevontian retourne à Yerevan. Il se consacre à la réalisation d'une *Décade de la culture arménienne* à Moscou, événement important pour le prestige du pays. Le comité d'organisation propose de représenter l'opéra *Anouch* d'Armen Tigranian. La partition est remaniée et l'orchestration confiée à A. Der-Ghevontian. Une version définitive est toujours à l'affiche en Arménie. Le succès de cet opéra et de l'Orchestre philharmonique leur donne une notoriété internationale. Pour A. Der-Ghevontian c'est la

récompense de ces années passées à construire la vie culturelle du pays.

Durant cette période, la création musicale en Union Soviétique est l'objet d'un débat idéologique, elle doit être populaire mais pas nationaliste... créative mais pas formaliste, un débat que n'éviteront pas les compositeurs d'Arménie. A. Der-Ghevontian communiste militant, compose des chants dédiés à l'amitié entre les peuples, Lénine ou l'Armée rouge. La fin des années 30 est marquée par le développement du ballet. Aram Khatchadourian compose en 1939 *Le Bonheur* qui remanié deviendra *Gayaneh* en 1943. A. Der-Ghevontian écrit le ballet *Anahid*, sur une légende de K. Arayan, l'œuvre connaîtra un grand succès et sera souvent jouée sous la forme d'une suite d'orchestre.

Durant la Seconde Guerre mondiale, la vie musicale de Yerevan reste très intense, les plus grands artistes soviétiques y donnent des concerts, on peut citer les pianistes Igoumnov et Richter, le compositeur et pianiste S. Prokofiev. La *Septième symphonie* de Chostakovitch et la *Deuxième symphonie* de Khatchadourian seront créées par la Philharmonie de Yerevan.

Comme la majorité des compositeurs d'Arménie et d'Union soviétique, A. Der-Ghevontian écrit des œuvres liées à la guerre : *Héros du Caucase*, *Armée soviétique*, *Chant pour l'amour de la patrie*, *Naît soleil sur ma patrie*. En 1944, il participe à un Festival des pays caucasiens avec son ballet *Anahid* (1939) et une année plus tard termine une symphonie pour grand orchestre. Tout au long de sa vie, ce travailleur infatigable s'est engagé dans la vie publique et musicale, on peut se demander comment il a trouvé le temps d'écrire autant d'œuvres. Son engagement est comparable à celui d'Aram Khatchadourian son cadet de seize ans. On ne peut que regretter qu'aucune de ses œuvres n'ait acquis la notoriété de celle de l'auteur de la *Danse du sabre*, de la *Toccata pour piano* ou du *Concerto pour violon* !

Un an après sa mort, en 1946, le gouvernement d'Arménie, à l'occasion de son soixantième anniversaire et en reconnaissance de son action artistique et pédagogique lui attribue les titres de Professeur et Artiste émérite.

L'œuvre d'A. Der-Ghevontian

L'œuvre du compositeur, marque une étape importante dans le développement de la musique arménienne, mais le mérite et le talent ne pouvant remplacer le génie, elle quittera peu à peu les programmes de concerts pour rentrer dans l'histoire, dommage...

Alexandre Siranossian ◀